

Número 533

USTEC·STES
IAC

Fotografies de **Jordi Borràs**

Bo An
Co
Hate

ODI A LES AULES? NO, GRÀCIES!

«Entre matar i morir hi ha una
altra lògica: viure»

Christa Wolf

EDITORIAL

Quin grapat d'anys: un altre DENIP, però en absolut un qualsevol

Cada any quan el Dia Escolar de la No-violència i la Pau (DENIP) s'acosta, el nostre sindicat us oferim un present força antic. És per a vosaltres, per a nosaltres, per a les persones que treballem en el camp de la docència i per a les comunitats educatives en conjunt. És una eina de reflexió i d'acció per a nosaltres i, sobretot, per a l'alumnat, perquè creiem en el futur i en l'esperança. No pas en coloms blancs i prou. Encara menys, en flors i violes.

Enguany –ens sembla ben lògic–, el nostre regal gira sobre el fet que l'escola no és una esfera independent de la societat. Ans al contrari, és un ecosistema que interacciona amb entorns immediats i d'altres més allunyats, uns més estàtics i d'altres més dinàmics. Per tant, no resta protegida de l'augment global dels discursos d'odi i l'extrema dreta. La penetració al sistema educatiu es fa evident de múltiples formes: algunes més directes amb la voluntat imperiosa de la censura a través del PIN parental, però d'altres també de forma més subtil amb l'autocensura de la docència.

L'agenda de l'extrema dreta i el seu marc ideològic comporta incomoditat a les aules quan hem d'abordar qüestions, històriques i actuals, com poden ser el franquisme, la diversitat sexual i de gènere o el genocidi comès per l'estat d'Israel. També guanya terreny entre nosaltres amb certes revisions autoritàries de l'educació que voldrien un salt (mortal) a un passat gloriós. El rebuig a l'autoritat (que no pas al domini), l'odi als grups minoritzats i l'apologia a la violència creixen al món i als nostres centres, multiplicats pels algorismes d'Elon Musk. I davant d'això, què fem?

No podem romandre de braços plegats davant la injustícia social, el racisme estructural, l'emergència climàtica o les violències masculistes... I no en volem ser còmplices. Necessitem analitzar, compartir i actuar: des d'una pedagogia compromesa, a dins i fora de l'aula, en la praxi individual però també en els claustres, amb l'equitat, la inclusió i la democràcia. Fent del compromís amb el bé comú i els drets humans, un dic de resistència pedagògica a l'odi i l'exclusió. Qualsevol altre debat sobre l'educació serà en va si no podem respondre col·lectivament a l'amenaça del neofeixisme liberal a les aules.

USTEC·STEs (IAC) tenim el ferm compromís amb la construcció col·lectiva d'un món amb i per a la pau i, això, implica una educació plena de justícia i una pedagogia antifeixista. Som-hi!

ÍNDEX

- 3** Editorial: Quin grapat d'anys: un altre DENIP, però en absolut un qualsevol
- 5** Per una educació antifeixista i antiracista
- 8** Educar en l'antifeixisme: Una tasca urgent al sistema educatiu
- 12** És possible combatre l'extrema dreta a les xarxes socials?
- 16** El repte d'aprendre a (re)humanitzar, (re) pensar i (re)fer en temps de guerra i odi
- 20** L'educació en el país de l'apartheid
- 23** Què fem a l'aula?
- 24** Entrevista: La mirada de l'alumnat
- 27** Recursos
- 29** Activitat per a primària
- 30** Activitat per a secundària
- 31** Activitat per a batxillerat

Fotografies de Jordi Borràs

© Jordi Borràs - Tots els drets reservats.

Portada:

Un cap rapat en un acte d'homenatge als veterans letons enrolats a les SS nazis a Riga, Letònia (16/3/2017)

Contraportada:

Un jove mostra una bandera antifeixista irisada al Fossar de les Moreres de Barcelona durant una manifestació (12/10/2019)

Per una educació antifeixista i antiracista

Diego Mendoza

Unitat contra el Feixisme i el Racisme
www.ucfr.cat

Quan parlem de feixismes en el món de l'educació cal clarificar d'entrada a què ens estem referint. Primer de tot cal dir que qui escriu ho fa des d'una mirada d'activista de base i, per tant, aquesta aportació és més en la línia de la quotidianitat als carrers i a les aules que no pas des d'una vessant acadèmica.

Cert que des d'un punt de vista històric el feixisme és un moviment polític totalitari del segle XX, i per a alguns més concretament encara circumscrit a Itàlia. Però també sabem que l'onada totalitària que s'expandí els anys 30 del segle passat va anar més enllà del feixisme originari estenent-se al nacionalsocialisme alemany i al nacionalcatolicisme franquista. Són innegables les similituds entre aquests règims que van portar l'opressió, la persecució a la diferència i les polítiques de la mort al poder.

En la definició dels feixismes hauríem de tenir en compte també criteris sociològics i de les ciències polítiques. Així, depenent dels criteris podríem classificar o no com a feixistes uns règims o altres. No obstant això, cal també tenir en compte que aquesta complexitat en la discussió acadèmica l'estan utilitzant els negacionistes per justificar els règims feixistes. Més enllà doncs de la precisió acadèmica, des del món de l'activisme contra l'extrema dreta entenem com a feixismes opcions polítiques de l'extrema dreta que propugnen solucions fàcils a través d'un règim totalitari i que promouen el racisme i l'exclusió de determinades minories a qui assenyalen com a boc expiatori.

El feixisme no ha desaparegut. Al contrari, reapareix sota les aparences més innocents, és un monstre camaleònic i no sempre se'ns mostra de la mateixa manera. L'onada actual de totalitarismes i formacions de l'extrema dreta ens ofereix, desgraciadament, tota una gamma de possibilitats. Comparteixen característiques comunes: la creació d'un mite identitari, l'assenyalament a determinades minories, l'obediència a un/a líder messiànic/a. I en prenen de noves segons el context i els països on s'originen. En les primeres fases creixen a base de discursos molt populistes i se situen al costat de la gent més exclosa, tot i que quan assoleixen quotes de poder de seguida s'evidencia que les seves polítiques van en contra d'aquestes classes populars.

El seu creixement representa un greu perill per a la cohesió social en general, però també per a tot el món educatiu. És ben conegut ja el que ha fet VOX quant a negació de drets de minories, en contra dels feminismes i posant en qüestió l'educació sexual a les escoles i fins i tot la coeducació. També sabem el que va suposar el règim franquista per a l'educació, des de la persecució i execució de mestres i pedagogs a la imposició de la doctrina del nacionalcatolicisme a les aules.

En tot aquest panorama qui resta més indefens és el jovent. Mancat de referents històrics, amb poca esperança per al futur, sota la influència de xarxes socials i Youtubers... és el segment més jove qui està omplint les urnes amb vots a l'extrema dreta. Una extrema dreta que vota en contra del salari mínim, de les prestacions per desocupació... però que els ofereix el caramel miraculós

Cartells d'Òmnium Cultural vandalitzats amb una esvàstica al centre de Barcelona (11/9/2022)

de la solució a tot dinamitant el sistema democràtic (i de passada de protecció social), això sí, ben embolicats en la bandera pertinent. A l'extrema dreta espanyolista li ha sortit recentment una imatge calçada, l'extrema dreta catalanista, que embolicada en una altra bandera repeteix els mateixos mantres que ja s'usaven a l'Alemanya nazi com el «primer els de casa».

Cal recordar també que tant uns com altres s'emmirallen en opcions totalitàries arreu del món com ara Trump, Milei, Le Pen, Meloni o l'extrema dreta austríaca. En totes aquestes formacions, que no podem anomenar feixistes, hi ha grups obertament feixistes, i fins i tot neozis, que exhibeixen la seva simbologia i que propugnen violència amb total impunitat. Per tant, no els podem prendre com un partit més: són una amenaça als drets humans (que neguen) i a la democràcia.

D'altra banda, el creixement de l'extrema dreta, escampant els seus discursos d'odi, contamina tota l'escena política. És constatable el canvi de polítiques d'acollida, però també les retallades en drets socials i polítics en tots els àmbits. Després ens lamentem del seu ascens, propiciat també per qui els ha deixat actuar impunement i n'ha comprat els discursos excloents.

Així doncs, ens trobem davant una amenaça greu, tant per al món educatiu com per a la societat i, sobretot, per al jovent a qui capten moltes vegades amb mètodes sectaris. Davant d'això cal actuar de forma decidida, i no només des de les assignatures més «relacionades», sinó de forma transversal.

Cal, en primer lloc, treballar l'antiracisme de manera transversal, i no només com una jornada anecdòtica o un projecte puntual. L'educació per a la igualtat ha d'impregnar tota la secundària i, si és possible, començar a treballar-se ja a la primària. El respecte a les diferents opcions sexuals, el coneixement dels drets humans, els feminismes, el dret a refugi... en definitiva, els valors que formen part del currículum i que molts i moltes docents ja incorporem s'han de treballar de manera conscient i sistemàtica.

Cal contrarestar els discursos enganyosos i treballar l'actitud crítica i, si cal, assenyalar qui els propaga i com els propaga. Des de tallers sobre la comunicació a les xarxes a treballs en profunditat, des de l'anàlisi de l'estètica usada a les imatges... des de qualsevol perspectiva! Hem de donar eines que ajudin a despertar aquesta actitud crítica.

Hi ha nombroses experiències d'èxit que valdria la pena incorporar, des del visionament de films fins a la participació amb entitats memorialistes com Amical o les entitats que treballen en contra de les sectes. El que no podem fer és restar de braços plegats i comprar el fals relat que parlant-ne els fem més grans, perquè no és cert. No posarien tanta cura en ocultar la seva veritable intenció ni les seves amistats, ni tindrien les reaccions furibundes que els caracteritzen quan se senten assenyalats.

Des d'un altre punt de vista, també ens convé revisar-nos i defugir d'un racisme estructural que també és present en el món de l'educació. De vegades de la forma més innocent i sota la idea d'una pretesa laïcitat, podem caure en actituds islamòfobes o excloents. En aquest sentit, la Plataforma per una educació antiracista, conformada per mestres i professores, tècniques socials i d'inclusió, famílies i activistes està fent una excel·lent feina.

Altres exemples de racisme estructural serien el Proderai, pla contra el radicalisme dels mossos d'esquadra, que amb arguments molt febles i poc contrastats va estendre l'alarma i pretenia que el professorat adoptés un rol de vigilant que no li corresponia; i el mateix sistema de matriculació en moltes poblacions, que continua considerant forans infants catalans que duen cognoms dels avis que van migrar.

En definitiva, des d'Unitat contra el Feixisme i el Racisme, plataforma ciutadana, considerem que és un deure ser antifeixista. Perquè ser demòcrata és ser antifeixista i això, tan normalitzat en altres països, aquí encara ens costa. Us animem a proclamar-vos centres antifeixistes i antiracistes i a sumar-vos al moviment en defensa dels drets humans, perquè el perill és real, però nosaltres som més i unides els podem aturar.

Un grup de nenes mostren cartells durant la manifestació "Volem acollir" que tingué lloc a Barcelona (18/2/2017)

Educar en l'antifeixisme: Una tasca urgent al sistema educatiu

Enrique-Javier Díez-Gutiérrez

Professor de la Universitat de Lleó

Com a comunitat educativa hem d'educar en la igualtat, en la inclusió, en la justícia social, en el bé comú i en els drets humans des d'una pedagogia clarament antifeixista. Sense concessions ni mitges tintes. Hem d'educar en l'antifeixisme, perquè no es pot ser demòcrata sense ser antifeixista.

Del feixisme clàssic al neofeixisme 2.0

Quan parlem de feixisme tendim a pensar en els moviments feixistes clàssics lligats a personatges com Hitler, Mussolini, Pinochet, Videla, etc., responsables de terribles genocidis i crims contra la humanitat. No oblidem que Hitler va arribar al poder a través d'un procés democràtic i que Mussolini va instaurar una dictadura feixista després de convertir-se en president del Consell de Ministres d'Itàlia. Pinochet va ser aplaudit pels Estats Units. De fet, el feixisme ha estat un fenomen molt popular, acceptat a Europa i als Estats Units, finançat per l'alta burgesia d'aquests països, amb un discurs «antipolític» i la complicitat i l'emblanquiment d'autoritats, polítics, empresaris i premsa.

L'actual retorn del feixisme, però, no fa referència a aquest feixisme clàssic. Enzo Traverso (2018) utilitza el terme *postfeixisme* per denominar les forces que ocupen de nou l'espai de la ultradreta. Unes forces que no són exactament similars a les dels antecessors dels anys trenta i que han passat a ocupar un espai central al tauler polític mundial. Però el prefix «post» sembla fer referència a alguna cosa ja passada i superada. Per això, utilitzem la partícula «neo» per referir-nos a aquest nou feixisme que no s'autodefineix com a feixista ni els seus líders fan públicament la salutació nazi, ni són caps rapats, ni es tatuen esvàstiques al cos de forma compulsiva. Això sí, mostren el seu suport explícit al règim genocida i nazisionista israelià.

És una extrema dreta 2.0, com l'anomena Steven Forti (2021) que recupera, d'una banda, elements substancials de la tradició clàssica del feixisme més conservador, però que incorpora el neoliberalisme com un element essencial en la seva definició actual (Guamán et al., 2019; Pavón, 2020), amb un vincle fort amb els mercats, el poder financer i el capitalisme global. Conjuguen així un programa radicalment neoliberal amb el més ranci neoconservadorisme social. El neoliberalisme i el neofeixisme constitueixen així dues expressions indissociables d'una mateixa configuració actual del sistema capitalista.

Educació antifeixista

Aquesta agenda ultra està penetrant al sistema educatiu, lentament i sostinguda. Adolescents i joves que volen mostrar a les aules que són els actuals *malotes* es declaren provocativament «votants de VOX», assegurant així que són antisistema. Per altra banda, entre el professorat s'estén una autocensura progressiva per no tractar temes «controvertits» com la repressió franquista, l'homofòbia o els drets humans, perquè se senten amenaçats amb el PIN parental impulsat per l'extrema dreta. Els governs conservadors de les autonomies que han assumit el marc ideològic del neofeixisme, i que fins i tot governen amb ell, impedeixen investigacions i formació que tinguin a veure amb la igualtat (que anomenen «ideologia de gènere»), amb la memòria històrica (que qualifiquen de «marxisme cultural»), etc. Fins i tot governs i partits progressistes han assumit l'agenda ideològica ultra en matèria de seguretat i de migració.

Mentrestant, grups lligats al neofeixisme estan creant escoles, instituts i centres educatius per tot Europa per formar els líders del futur i lliurar la «batalla de les idees» i combatre l'«hegemonia progressista» i el «marxisme cultural». Impulsen campaments d'estiu per formar «nens soldats» (a partir de set anys), que anomenen «Gran Capitán», «Don Pelayo», «Terzios de Lezo» o «Millán Astray», on veterans de l'exèrcit i monitors que han estat candidats del grup ultradretà Vox realitzen instrucció militar i els ensenyen a disparar amb armes simulades (a països com els Estats Units utilitzen armes reals). Les administracions educatives afins també fomenten escoles taurines, inculquen «els valors de la caça» i deixen l'educació ambiental dels centres públics en mans de caçadors.

Per això vaig publicar el llibre *Pedagogia antifeixista* amb un subtítol molt clarificador: *Construir una pedagogia inclusiva, democràtica i del bé comú davant de l'auge del feixisme i la xenofòbia*. Aquest llibre, publicat l'any 2022, pretén abordar dos aspectes crucials per a una educació antifeixista: detectar i prevenir el neofeixisme des de l'escola i abordar-lo i combatre'l a través de l'educació.

Necessitem tenir eines i claus per entendre, analitzar i desconstruir el discurs del «neofeixisme neoliberal» que s'infiltra a l'escola i a la societat. No tan sols aquell discurs obvi i clarament provocador lligat als models més conservadors i arcaics, sinó també aquell més subtil i naturalitzat, més lligat als relats de la «llibertat» d'elecció, la competència, l'èxit, la cultura de l'esforç, la recuperació de l'autoritat, el control o la vigilància, valors de la ideologia neoliberal i base de l'actual neofeixisme. I no només hem de ser capaços de detectar-lo, sinó també ens cal tenir estratègies per confrontar-lo i combatre'l.

La Cartilla Escolar Antifeixista de la II República, un sil·labari editat pel Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, acompanyava els republicans al front durant la guerra civil i assegurava que amb l'educació també es podia vèncer el feixisme. Se substituïa així el típic *mi ma-ma me mi-ma*, per *l'u-ni-dos ven-ce-re-mos al fas-cis-mo* (Luna, 2021).

La comunitat educativa no pot romandre aliena a la barbàrie. Ni a la barbàrie planetària del canvi climàtic, ni a l'econòmica de l'explotació social, la injustícia estructural i el saqueig internacional. Tampoc pot mostrar-se indiferent a la barbàrie social i ideològica que suposa el neofeixisme. La veritable munició d'aquest model no són només les bales de goma o el gas lacrimogen, són el nostre silenci i indiferència còmplices.

Per això, a l'última part del llibre, després de desenvolupar nombroses estratègies per abordar i combatre el neofeixisme a través de l'educació, plantejo la necessitat d'una «pedagogia del compromís»: el mestre, la mestra, lluitant també està ensenyant. Frase que ens recorda, d'una banda, que el professorat com a integrants de la classe treballadora som una part de la ciutadania que s'implica socialment i políticament per aconseguir un món més just i millor. Per això, hem de defensar al carrer i als espais públics els valors i principis que proclamem a les aules. Per altra banda, el nostre exemple és un referent, com a educadors i educadores, per als més joves i per a la resta de la societat. Amb el nostre compromís oferim a l'alumant oportunitats per comprendre i experimentar com funciona la política, el poder i la responsabilitat a través dels nostres actes tant dins com fora de les escoles.

Hem d'implicar-nos fins a tocar-nos, que diria el poeta Gabriel Celaya, per acabar amb aquesta malaltia política que corseca una democràcia fràgil i vulnerable. Malgrat saber que mai no es podrà erradicar del tot sense la superació del sistema capitalista, com argumentaven Walter Benjamin o Bertolt Brech, hem de resistir i fer-hi de contenció de forma constant i tenaç.

En aquests temps, ja ho advertia Antonio Gramsci (1981), quan el vell ordre social s'està esfondrant i un de nou està lluitant per definir-se i sorgir, emergeixen els monstres. No podem romandre indiferents. Hem d'implicar-los d'una manera clara i rotunda per combatre aquests monstres i defensar els drets humans i el bé comú. També a l'escola. «Som a temps de revertir aquesta massacre. Aquesta convicció ens ha de posseir fins al compromís» (Sábado, 2000).

Certament, la pedagogia antifeixista és una pedagogia de resistència davant de la doctrina neoliberal i neofeixista, però també de projecció d'alternatives i experiències educatives que possibilitin pensar l'educació des d'altres paràmetres. Una educació compromesa amb l'equitat i la igualtat d'oportunitats, que concep l'educació com un dret que l'Estat ha de garantir a tothom i que lluita per fer realitat escoles democràtiques i inclusives que eduquin per a una ciutadania mundial intercultural compromesa amb una visió feminista alternativa a la cultura patriarcal.

Lucio Anneo Sèneca, al s. IV abans de la nostra era, afirmava: «no gosem fer moltes coses perquè assegurem que són difícils, però són difícils perquè no gosem fer-les». Hem d'atrevir-nos a somiar. Ens juguem el futur dels nostres fills i filles, i el de la societat en conjunt.

Manifestants ultradretans mostren banderes espanyoles i lemes trumpistes en una manifestació de suport a la Benemèrita a la comandància de la Guàrdia Civil de la Travessera de Gràcia de Barcelona (31/7/2017)

En definitiva, la pedagogia antifeixista ens encoratja a repensar l'ordre social actual en termes d'alternatives socialistes democràtiques a l'escola i a la societat capitalista, ja que l'educació que volem ha de ser coherent amb el model de societat que aspirem a construir. És a dir, pensem que ha de ser més justa, equitativa, solidària, ecològica, feminista, inclusiva i feliç. Unint esforços i compartint propostes i iniciatives que esdevinguin una alternativa radical a les polítiques del neofeixisme que suposen l'atac més greu a l'educació pública des de la transició, retrotraient-nos al model d'escola i de societat franquista i decimonònica. És crucial continuar fent passos decidits cap a un model educatiu que contribueixi a la construcció d'una ciutadania sàvia, crítica i conscient, que ajudi a fer un món més just i millor, sense deixar ningú enrere, i esdevenir així persones més lliures, crítiques, ecofeministes i creatives.

BIBLIOGRAFIA:

DÍEZ-GUTIÉRREZ, E.J. (2022). *Pedagogía Antifascista*. Barcelona: Octaedro.

FORT, S. (2021). *Extrema derecha 2.0: qué es y cómo combatirla*. Madrid: Siglo XXI.

GRAMSCI, A. (1981). *Cuadernos de la cárcel* (vol. 2). México: Era.

GUAMÁN, A., MARTÍN, S., I ARAGONESES, A. (2019). *Neofascismo: La bestia neoliberal*. Madrid: Siglo XXI.

PAVÓN, D. (2020). "El giro del neoliberalismo al neofascismo: universalización y segregación en el sistema capitalista". *Desde el jardín de Freud: revista de psicoanálisis*, (20), 19-38.

SÁBATO, E. (2000). *La resistencia*. Barcelona: Seix Barral.

TRAVERSO, E. (2018). *Las nuevas caras de la derecha*. Madrid: Siglo XXI.

És possible combatre l'extrema dreta a les xarxes socials?

Mairê Carli i Rosana Carvalho

Mulheres Brasileiras contra o Facismo e o Racismo

Les xarxes socials s'han convertit en un espai clau de lluita per a la consciència política de la classe treballadora. Plataformes com Instagram, TikTok, X i altres han transformat profundament la manera de comunicar-nos i, sobretot, de fer política. L'algorisme està substituint, de manera cada cop més evident, els debats polítics tradicionals a la televisió i els fullets propagandístics que trobàvem a la bústia. No obstant això, no ens enganyem: aquesta no és una disputa equilibrada. L'extrema dreta compta amb avantatges per dominar aquest espai, i com a esquerres, hem d'actuar ràpidament per canviar aquesta situació.

Abans de tot, cal explorar el paper que juguen els algorismes en aquests avantatges que té l'extrema dreta al món digital. Sovint es tendeix a veure la intel·ligència artificial (IA) com un mecanisme neutre, més intel·ligent i objectiu que els seus creadors humans. Tal com explica Kate Crawford (2023), la IA no és una tecnologia informàtica imparcial i autònoma. És un sistema dissenyat per humans i, per tant, influenciat per contextos socials, polítics, culturals i econòmics que amplifiquen jerarquies i reproduïxen desigualtats estructurals preexistents, afavorint els interessos de les grans corporacions que el controlen. En les xarxes socials, aquesta lògica amplifica continguts radicals o polaritzats, i facilita dinàmiques de viralització i interacció que prioritzen l'atenció sobre la qualitat o el rigor de la informació.

Aquests algorismes determinen una nova forma de totalitarisme, exercint la vigilància i el control psicopolític del comportament individual i social. En paraules del filòsof Byung-Chul Han (2022), aquestes dinàmiques reflecteixen els temps actuals de la infocràcia, constituïda per la crisi de la democràcia i de la veritat, provocada, especialment, per la fabricació industrial de les *fake news*.

El cas del Brasil és un laboratori exemplar de com l'extrema dreta va instrumentalitzar aquesta eina. L'experiment va ser un èxit rotund: en pocs anys es va assolir «vendre» la imatge d'un polític inexpressiu, que mai no havia aprovat ni un sol projecte de llei com a diputat de l'Estat de Rio de Janeiro i completament desconegut a l'escenari polític nacional, com un heroi, patriota i «antisistema», capaç de captar l'adhesió de milers de seguidors. Jair Bolsonaro no només va ser president de la república, sinó que va convertir-se en el representant més gran de l'extrema dreta al Brasil. Tot això, malgrat l'evident manca de competència i amb un projecte polític pràcticament buit.

El meteòric creixement d'aquest insípid polític està directament relacionat amb l'algorisme de les xarxes socials i la inversió en distribució massiva de notícies falses. El que abans era un mem, una mala broma, es va convertir en una de les grans lliçons apreses al s. XXI: no hi ha espais buits a internet. La instrumentalització de figures grotesques per part de l'extrema dreta ha sigut, històricament, la solució trobada per fer front a l'avanç de polítiques progressistes, sent ara internet l'escenari de competència per ments i afectes. En aquest context, les *fake news* actuen com una eina que dona a aquests personatges el significat desitjat, provant que qualsevol publicació, per molt crítica que sigui, pot acabar convertint-se en propaganda, on els fets són manipulables i mal·leables. Per això, per fer front a l'extrema dreta en línia és important revisar de QUÈ estem parlant i QUINS rostres i discursos apareixen en les nostres publicacions.

La vehiculació de discursos d'odi i l'ús de tècniques de polarització acaben popularitzant-se per oferir solucions simples –tot i que impracticables o sensacionalistes– a qüestions complexes, amb una gran popularitat en les xarxes socials en èpoques de consum ràpid i economia de l'atenció. Així ho podem veure a Europa, on els discursos racistes assenyalen la immigració com la causa de gairebé tots els problemes estructurals.

A ningú se li escapa aquesta lògica. A causa de l'alt grau de mercantilització de les dades per part dels gegants GAFAM (Google, Apple, Meta, Amazon i Microsoft), el capitalisme de vigilància pot ser considerat com una nova expressió del neoliberalisme, tal com analitza Shoshana Zuboff (2020). La mercaderia en què es basa aquest sector de producció capitalista s'extreu fàcilment de les petjades digitals que inevitablement deixem quan fem servir mòbils, tauletes i ordinadors, així com dispositius IoT que tenim a casa, als cotxes o als espais públics. La nostra privacitat és envaïda d'una manera sense precedents, i aquestes dades es fan servir per conèixer les nostres vulnerabilitats.

Aquestes empreses estrangeres no tenen cap compromís amb les lleis burgeses, a més d'aprofitar-se dels buits legals. Les xarxes socials han permès la creació de noves realitats que no obeeixen cap altra regla que la del capital. Qui té el control dels mitjans de comunicació o pot comprar-los, controla els algorismes i la producció de la veritat.

Amb diners, és possible comprar paraules clau en cercadors web, patrocinar continguts d'interès, silenciar crítics i realitzar difusions massives de qualsevol informació desitjada, monopolitzant així la narrativa sobre temes clau de les lluites d'emancipació. Es pot, per exemple, omplir la primera pàgina de resultats de cerca de Google amb textos distorsionats sobre l'avortament, els drets LGTBIQ+, el racisme o la immigració, entre d'altres.

Prenem com a exemple el cas de la plataforma anomenada Brasil Paralelo, una empresa de producció de contingut fundada el 2016 al Brasil. Una de les organitzacions responsables de moltes de les fal·làcies sensacionalistes del bolsonarisme. Segons dades oficials, del 2020 al 2024, Brasil Paralelo va gastar-se aproximadament 4 milions d'euros (R\$ 24.745.039) en publicitat a la plataforma Meta¹. El 2023, l'empresa va gastar quasi 60.000 € només en campanyes contra l'avortament, intentant influir en l'opinió pública enmig de les discussions sobre el tema als tribunals superiors de país. Amb aquest bombardeig d'informacions, l'extrema dreta instrumentalitza afectes moltes vegades ja consolidats i socialment compartits, com és el masclisme, el racisme i les idees de sentit comú que fomenten el pànic moral.

Si bé no tenim el control dels recursos necessaris per canviar les regles de les xarxes socials, i vivim sota estructures regides per valors racistes, colonials i patriarcals que contribueixen a la construcció de l'era de la postveritat, existeixen eines que ens poden ajudar a començar a modificar aquesta realitat descoratjadora. Més enllà d'un marc normatiu eficient per regular l'ús de la intel·ligència artificial, la comunicació activa és clau. Si ells han colonitzat els afectes, donant «sentit de pertinença» en moments de desesperança, nosaltres hem d'ocupar aquests espais de manera massiva, explicant què significa estar a l'altre costat de l'espectre polític, i com és viure la realitat que volem canviar. És important recuperar la llengua de la nostra classe, combinar la producció acadèmica i la pràctica, i no tenir por de liderar els debats sobre la vida quotidiana. Parlar entre nosaltres de diners, d'angoixes, d'assoliments. Hem de col·lectivitzar els patiments i les victòries.

Cal reconèixer que no tothom que vota per l'extrema dreta és necessàriament feixista, i comprendre quin tipus de dolor o insatisfacció es veu mitigada per les notícies absurdes que han captat l'atenció i l'afecte d'aquella persona. Quins buits omplen aquestes notícies falses? La racionalitat, els textos llargs, el llenguatge complicat i el to paternalista no poden ser la fórmula de l'esquerra per arribar a les persones. Hem d'arribar al cor.

¹ <https://www.intercept.com.br/2024/06/21/brasil-paralelo-ja-gastou-meio-milhao-de-reais-em-anuncios-contraborto/>

És també urgent incloure la tecnologia a les nostres estratègies polítiques. Estem jugant en un terreny dissenyat per ells, i si no entenem com funciona, tindrem cada cop menys possibilitats de competir en la lluita. Fer seguiment del trànsit web vinculat al nostre àmbit polític i desenvolupar estratègies per analitzar quin tipus de contingut genera més interacció són pràctiques que no podem ignorar.

Necessitem tàctiques defensives organitzades per contrarestar les realitats paral·leles: accions massives per denunciar bots i contingut enganyós, bloquejar/ignorar personatges que busquen fama amb continguts absurds, i coordinar respostes ràpides davant els atacs a companys progressistes a les xarxes socials.

A més, la lluita per la consciència política de la classe treballadora també es duu a terme al carrer, fora del món digital. Estar presents al món real, als espais d'interès general: a les accions comunitàries, a les reunions veïnals, i també a la música, la literatura, l'esport. Tot allò que forma part de la cultura és un espai de disputa ideològica, i no podem oblidar l'impacte que tenen les arts en els sentiments. Finançar, donar a conèixer, invertir i promocionar els artistes d'esquerres és la nostra responsabilitat. Unir-nos amb *influencers* i altres agents per parlar de xafareries, futbol, humor, també és vàlid. Tot el que forma part de la vida està travessat per les idees.

Vivim en una època en què les respostes de sempre ja no són suficients per fer front als reptes que ens preocupen (Núñez, 2023). Fora o dins de les xarxes socials, només podem fer front a l'extrema dreta si actuem per descolonitzar el desig, fomentant un desig col·lectiu més enllà del capitalisme (Fisher, 2021). Per desindividualitzar el patiment i convertir la consciència de classe en un acte de plaer.

BIBLIOGRAFIA:

BRASIL, CONGRESSO NACIONAL (2022). "CPMI – Fake News. Relatório Final". Disponible a: <https://www2.senado.leg.br/bdsf/handle/id/609753>

CRAWFORD, K. (2023). *Atlas de IA: Poder, política y costes planetarios de la Inteligencia Artificial*. Madrid: NED.

FISHER, M. (2024). *Deseo Postcapitalista: las últimas clases*. Buenos aires: Caja Negra Editora.

HAN, B. C. (2022). *Infocracia: La digitalización y la crisis de la democracia*. Madrid: Taurus.

NÚÑEZ, G. (2023). *Descolonizando afetos: experimentações sobre outra forma de amar*. São Paulo: Planeta.

ZUBOFF, S. (2020). *La era del Capitalismo de la Vigilancia: La lucha por un futuro humano frente a las nuevas fronteras del poder*. Barcelona: Paidós.

Una jove consulta el seu telèfon mòbil a la barcelonina plaça dels Àngels (30/5/2016)

El repte d'aprendre a (re)humanitzar, (re)pensar i (re)fer en temps de guerra i odi

Ainhoa Ruiz Benedicto

Cofundadora de Bretxa - Observatori de fronteres i investigadora del Centre Delàs d'Estudis per la Pau
<https://x.com/BretxaOBS>

Som davant temps estranys. Sembla que a tothom ens domina una mena de sensació que estem repetint els pitjors moments del segle XX de la humanitat: guerra d'extermini a Palestina; invasió d'Estats sobirans a Ucraïna i Líban; desplaçaments forçats massius; construcció de centres d'internament forçats per a les persones que migren de manera irregular, és a dir, com poden; la despesa militar pels núvols el 2023, 2,44 bilions de dòlars –l'increment més gran des de 2009–; tornem a construir murs fronterers –2 de mitjana per any des de la caiguda del mur de Berlín–, i l'esgarrifós augment de l'extrema dreta electoral a tot el món.

D'aquesta manera, ens envolta una mica la desesperança sobre la nostra capacitat de superar algunes de les nostres pitjors actituds. Com a mínim, pensàvem que havien creat mecanismes, més o menys eficaços, per prevenir-les. A la desesperança se suma la confusió, de manera que ens preguntem si no hem après, si no tenim memòria, si no hem construït res útil per evitar tot el que està passant; si som dolents per natura o la societat ens fa dolents.

Nens manipulant armes de foc i explorant vehicles militars en la jornada de portes obertes a la Caserna del Bruc de Barcelona (7/6/2014)

La veritat és que sucumbir a la desesperança i a la confusió no ens ajudarà gaire, sobretot, a transformar la realitat, especialment si aquesta no ens agrada per injusta. El que sí que hem de fer, en canvi, és analitzar, aprendre i ser conscients que canviar costa consciència i temps. No parlem de qualsevol cosa, estem parlant de canviar dinàmiques globals ben arrelades: de formes d'expressió del poder (l'economia global, la guerra, la destrucció d'ecosistemes) i d'hegemonies culturals (la colonització, el patriarcat, el desenvolupament insostenible), amb totes les conseqüències.

Algunes persones coneixem certes respostes, sabem quins agents s'encarreguen de depredar persones i recursos naturals, coneixem els mecanismes del sistema, formes de protestar i resistir. No obstant això, no aconseguim aturar la maquinària de destrucció del tot (una mica sí, si no seria tot molt pitjor). I sembla que tampoc aconseguim explicar a tothom les complexes relacions que hi ha entre aquests mecanismes de desigualtat i destrucció.

Per tant, encara ens queda molta feina per fer, i molt per reflexionar sobre com ens preparem per abordar els grans reptes que tenim al davant i ja vivim: guerra, canvi climàtic i persones desplaçades per la força –l'últim, massa sovint, conseqüència dels dos primers–.

Una de les grans reflexions que hem de fer és si estem educant en aptituds per imaginar i trobar maneres de superar aquestes dinàmiques perverses, de les que sembla que ens costa tant sortir. En aquest sentit, assumim, o acceptem, que l'educació no pot abordar tots els reptes humans. Però també podem assumir que l'educació és la base per construir persones amb capacitat d'anàlisi crítica, i que no podem passar pels grans reptes humans de puntetes. I, també, que hem d'evolucionar i introduir noves temàtiques, adaptades a formes de justícia i memòria. Per exemple, és evident que els espais educatius han de parlar de les dones i el seu paper rellevant a la societat al llarg de la història.

Desgraciadament, pel que fa a matèria de resolució de conflictes i construcció de pau, encara queda molta feina per fer. Més encara, perquè hem de formar persones expertes, precisament, en aturar aquesta bogeria bel·licista i pujada de l'odi generalitzat que ens envolta.

No obstant això, no hi ha cap assignatura oficial d'aquesta mena als col·legis i instituts. Tot i ser no només rellevant per la vida, ja que aprendre a resoldre conflictes és una eina essencial pel nostre dia a dia, sinó perquè ens dona altres coneixements sobre el món. La guerra, en canvi, ocupa un espai important a l'hora d'estudiar l'ésser humà, però sovint sense la visió crítica sobre les raons per les quals es fan les guerres i qui se'n beneficia.

Per exemple, l'Estat espanyol va desenvolupar als anys noranta el concepte de «Cultura de Defensa», que el 2004 es va completar amb el de «Cultura de la Seguretat». Es va considerar també que s'havien d'introduir aquests conceptes en la societat i els espais educatius. Al sector educatiu es van fer especialment coneguts el 2015, quan els ministeris de Defensa i Educació van signar un conveni perquè l'alumnat de primària i secundària es familiaritzés amb el paper de les Forces Armades. I el 2018, quan la nova ministra de Defensa, Margarita Robles, va reactivar el conveni.

L'assignatura «Cultura de Defensa» pretén ressaltar el paper de les Forces Armades com a persones que arriben a la vida per la protecció dels serveis bàsics en altres països, i introdueix la rellevància social de la Corona, atribuint als dos un paper de cohesió social interna i nacional. El relat resulta prou hegemònic i no deixa molt d'espai a l'anàlisi crítica sobre les veritables conseqüències d'aquestes intervencions, ni a plantejar-se alternatives a la seguretat, ni a explicar altres paradigmes.

Aquest és un exemple, però en tenim més i més actuals. És el cas dels convenis de col·laboració per la recerca que tenen moltes universitats de l'Estat espanyol amb Israel. Un país que, cal recordar, ha practicat un colonialisme il·legal d'assentament, ha depassat les seves fronteres oficials i

fa més de setanta anys que fustiga la població palestina, tot vulnerant el Dret Internacional que es va anar construint al llarg del s. XX per evitar que algunes desgràcies que estem tornant a viure no tornessin a passar.

En el cas de Catalunya, els meus companys, Teresa de Fortuny i Xavier Bohigas, han trobat fins a 26 projectes en què alguna universitat catalana té convenis de col·laboració amb alguna entitat israeliana. Per ordre de major a menor participació: Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), Universitat de Barcelona (UB), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Girona (UdG), Universitat Rovira i Virgili (URV) i Universitat Pompeu Fabra (UPF). A més, de Fortuny i Bohigas reconeixen que es tracta d'un llistat limitat i incomplet, per la qual cosa caldrien moltes més hores de recerca i transparència per conèixer el veritable abast d'aquestes col·laboracions.

Suposa això una manca de coherència amb els valors de pensament crític que ha de defensar la universitat? D'entrada, sovint es parla de «no polititzar» espais, tampoc les escoles i les universitats. Però, no són aquests acords de col·laboració una forma de fer política?

Com a mínim, i sense posar-nos molt radicals, podem afirmar que s'està col·laborant amb un Estat que no aconsegueix amb resolucions de les Nacions Unides. Per tant, quan l'alumnat fa acampades, demostra un compromís amb el pensament crític. Es tracta d'una demanda de canvi per abordar aquests reptes dels quals parlàvem, i d'una forma d'actuació davant d'esdeveniments que no volem mantenir, continuar o repetir.

I la guerra? No oblidem que la guerra és una forma de violència organitzada, per moltes capes de legitimitat que se li vulguin posar o eufemismes que es vulguin fer servir. Per tant, tots els espais d'educació, tan formal com no-formal, haurien de qüestionar la inevitabilitat de la guerra en el si de la societat humana. Amb l'objectiu de posar tota la nostra intel·ligència col·lectiva per avançar en aquests reptes que esmentàvem al principi, però també per desnaturalitzar l'ús d'eines i comportaments que impliquen sofriment propi i aliè.

En un context com el que vivim, on el bel·licisme i l'odi tornen a mostrar el pitjor dels éssers humans, potser cal recordar les paraules d'en David Foster Wallace a *L'aigua és això*: «Aquesta és l'autèntica llibertat. I aquesta llibertat consisteix en el fet que t'ensenyin a pensar».

Aquest discurs va ser llegit a la cerimònia de graduació de la Universitat de Keyton el 2005. Potser són unes paraules plenes d'idealisme, o d'ingenuïtat, sobre la capacitat del pensament crític per solucionar, prevenir, preveure i desfer tots els nostres mals (a Wallace no li van servir gaire). El pensament crític pot no ser la panacea, però hi ha alguna cosa pràctica en les paraules de Wallace, molt útil pel nostre dia a dia. El cas és que, si no practiquem el pensament crític —qüestionar-se per buscar respostes, fins i tot si apareixen més dubtes—, estem a la mercè de no canviar res i, per tant, de repetir

els horrors. Carl Sagan apuntava: «La ciència és més que un conjunt de coneixements. És una manera de pensar, una manera d'interrogar amb escepticisme l'univers amb la delicada comprensió de la fallibilitat humana».

Doncs, és necessari, urgent i immediat qüestionar les dinàmiques hegemòniques del nostre món: la guerra, el racisme, l'odi, el creixement descontrolat. Encara que, i per molt que, es busqui normalitzar-les amb la fi de, suposadament, «no polititzar». El risc de no fer-ho és el de reforçar les idees que volen arrossegar-nos a qualsevol mena de destrucció, pròpia o dels altres (si és que és possible l'una sense l'altra).

Nens manipulant armes de foc i explorant vehicles militars en la jornada de portes obertes a la Caserna del Bruc de Barcelona (7/6/2014)

L'educació en el país de l'apartheid

Dominique Salomon

Jubilada i membre de l'associació catalana de jueus i palestins Junts

Aritz Garcia Gómez

President de SODEPAU, polític, internacionalista, historiador expert en Palestina

Una pintada a favor del genocidi palestí als carrers de Varsòvia apareguda poques setmanes després de la darrera escalada bèl·lica (11/11/2023)

El sistema educatiu a Israel, com la seva pròpia societat, és un sistema segregat. Tenim escoles jueves públiques i privades i escoles àrabs públiques i privades, de tal manera que tenim un currículum diferenciat segons si l'alumnat és àrab o jueu.

El currículum i sistema per a l'alumnat jueu va néixer durant els anys 20 del segle XX, quan el yishuv, les comunitats jueves europees assentades a Palestina des de finals del s. XIX un cop Palestina és conquerida per l'Imperi Britànic, i la Societat de Nacions –les Nacions Unides de l'època–, principalment d'origen europeu, estableixen el mandat que vol promoure l'establiment d'una Llar Nacional Jueva a Palestina, seguint l'agenda sionista. D'aquesta manera, els britànics permeten l'establiment d'un sistema de representació de les comunitats jueves europees a Palestina, i això els possibilita el desenvolupament del seu propi sistema educatiu, que ja va anar preparant les nenes, nens i joves d'aquestes comunitats per a ser ciutadans del futur estat nació jueu.

Aquest currículum se centra en la llengua hebrea i la mitologització de la història del poble jueu segons els interessos per crear la nova nació-estat jueva a Palestina. En l'àmbit lingüístic s'empra la llengua hebrea modernitzada per Eliezer Ben Yehuda, qui el 1881 havia emigrat a Palestina. En l'àmbit històric se centra a parlar dels regnes d'Israel i Judea des dels textos religiosos, i per exemple quasi no es parla de l'edat mitjana a Sefarad/Al-Andalus, un dels períodes més prolífics de la història de les comunitats jueves, ni de com bona part dels sefardites van refugiar-se als països àrabs i musulmans, com al Magreb o a l'antic Imperi Otomà, fets que contravenien la creació del nou enemic de l'estat nació, l'àrab, com mostra Nurit-Peled a *Palestine in Israeli School Books: Ideology and Propaganda in Education* (2012) i *Holocaust Education and the Semiotics of Othering in Israeli Schoolbooks* (2023) on explica el racisme del sistema educatiu a Israel.

Hem de destacar que part d'aquest sistema també arriba a un bon nombre de comunitats jueves del món, on en els centres educatius, majoritàriament influenciats pel sionisme, es promou aquesta visió dels àrabs, així com la idea que Israel és el refugi dels jueus del món, o la victimització de les comunitats jueves, amb una visita a Auschwitz on es nodreix la idea que tots els no jueus són judeòfobs i la judeofòbia és eterna, de tal manera que l'única solució per la supervivència dels jueus és la creació d'Israel.

Tornant a Israel, una de les constants queixes de les comunitats àrabs d'Israel o palestines del 48 és la diferència en el sistema educatiu entre la despesa per estudiant del sistema àrab i del sistema jueu. Per exemple, el 2011, l'estat gastava en el sistema elemental 13.192 NIS (New Israelí Shekel) per alumne àrab a l'any i 14.862 per alumne del sistema hebreu; i el 2018, 16.523 NIS per estudiant àrab, enfront de 17.529 NIS per estudiant del sistema hebreu. A l'educació mitjana la diferència el 2011 era 15.300 NIS per estudiant àrab i 18.495 per estudiant hebreu; i el 2018, 20.578 NIS per estudiant àrab i 22.459 NIS per estudiant hebreu. La diferència encara era més important a la secundària, on el 2011 eren 24.084 NIS pels estudiants jueus, versus 16.819 NIS pels estudiants àrabs; i el 2018, 34.301 NIS per estudiant hebreu comparats amb els 24.759 NIS pels estudiants àrabs. Això es demostrava després en altres indicadors, com la mitjana d'anys al sistema educatiu, on per a les comunitats àrabs el 1961 era 1,2 anys i per a les jueves de 8,4 anys. En l'actualitat ha millorat molt per als àrabs amb 12 anys, però encara hi ha diferència amb els jueus, on la mitjana és de 14 anys. També en l'abandonament escolar, entre les comunitats àrabs era d'un 10% i en el sistema jueu era d'un 4,9%. Aquesta segregació també ha tingut alguns fets positius, com ara que les comunitats àrabs han mantingut l'àrab com a llengua vehicular a l'escola i al carrer o, especialment des dels anys 2000, la preocupació per l'educació de les futures generacions ha crescut de manera important en les comunitats àrabs, i l'abandonament escolar és avui d'un 2,2%, enfront un 1,9% en les comunitats jueves d'Israel (Aquestes dades són extretes de l'informe *Statistical Report on Arab Society in Israel 2021*, del mateix govern d'Israel). No obstant això, les diferències encara es mantenen, i aquesta disminució de les diferències és producte de la consciència i el procés de rearmament cultural de les comunitats palestines, i no d'una major inversió o preocupació de l'estat, ans al contrari.

Manifestants antifeixistes alemanys en una concentració contra una desfilada neonazi a la ciutat de Jena subjectant una bandera israeliana (20/4/2016)

Què fem a l'aula?

Montse Masdeu

Professora de geografia i història

Un dia qualsevol a classe, si tot va bé, hi ha interaccions amb l'alumnat, i és clar que parlem. En el meu cas, classe de socials, sempre surten temes de plena actualitat i entre ells apareix sovint l'odi, el racisme i el feixisme. Tot seguit apareixen les opinions polaritzades, cada vegada més extremes, gent que opina i altra gent que no escolta perquè ja sap que no hi estarà d'acord. Actuen, doncs, com uns tertulians qualssevol, teixint monòlegs, actuant per separat i sense donar opció al debat. Aquestes actituds denoten la manca de tolerància envers l'altre, i emprenen el camí cap a l'odi i, per tant, s'allunyen de la pau.

Aquests temes de fons sempre hi han estat, però qui tenia opinions menys empàtiques, menys democràtiques, anava amb més precaució a l'hora de deixar anar el seu discurs. En l'actualitat, els discursos xenòfobs, racistes i antidemocràtics no només van en augment, sinó que són legitimats a escala social i prenen un altre caire menys desinhibit. Per tant, per desmuntar-los, perquè es poden desmuntar, cal picar més pedra perquè qui escolta sovint no té cap intenció de parar l'orella.

Cal abordar el tema a l'aula sempre que hi hagi l'ocasió, que no ens faci mandra, ni fem veure que som neutrals. La neutralitat no ens la podem permetre mai, però encara menys en el context reaccionari que vivim. Però com ho abordem a classe, de quina manera podem arribar al fons de la qüestió i no crear rebuig a l'alumnat?

Se m'acut primerament escoltar l'alumnat. Quan donen l'opinió, convé repetir les seves paraules literalment, per adonar-nos si el que diuen té o no té sentit, si està fonamentat o és una opinió sense solvència. S'ha de fer atenció al llenguatge que empren, posar l'accent perquè cada alumne/a prengui consciència de com parla, de per què parla com parla, de per què fa servir un llenguatge o un altre i de si allò que està dient és la repetició d'un discurs que ja ha sentit (on?, en boca de qui?) o bé és un discurs propi.

Alhora que escoltem, cal donar la possibilitat de donar veu i un espai de seguretat a qui normalment no deixen parlar, a qui té un discurs més alternatiu; cal assegurar que tenen l'espai i la confiança que necessiten per expressar també les seves opinions. Donar veu també a qui planteja dubtes. Reforçar l'actitud del dubte és un camí per allunyar-se de les «veritats» no argumentades. Cal treballar una zona de seguretat on l'alumnat es pugui expressar de manera lliure, si no es pot fer de manera oberta a classe, cal buscar espais on a través de l'anonimat puguin vehicular els pensaments (a través de correus electrònics, una bústia situada en un lloc no transitat ni visible al centre...).

D'altra banda, podem parlar amb xifres i estadístiques per desmuntar les xifres manipulades que fa servir l'extrema dreta. Hi ha d'haver un espai perquè l'anàlisi de les dades aparegui en debats a classe, i desmuntar arguments com «els immigrants utilitzen més els serveis socials que els autòctons», qualsevol anàlisi amb dades desmunta aquesta fal·làcia. També cal reforçar-ho explicant les nostres vivències com a docents i persones que som. Partint de l'empatia, perquè a nosaltres ens ha passat i ho hem viscut, podem activar algun canvi en el nostre alumnat.

Treballar l'empatia requereix una mica de temps, però es pot fer a través de dinàmiques vivencials, que sempre resulten molt encertades per deixar les creences personals a banda i buscar argumentaris sòlids.

També és interessant oferir referents a les xarxes que siguin «alternatius» com ara: @afrofe-minas, @teopardo_, @ortesia.online, @asaaribibang, @desireebelal, @carnecruda, @roygalan i @amotivatedteacher. Pel que fa a les xarxes, caldria doncs contrarestar tots els discursos feixistes que reben diàriament, tot el bombardeig de propaganda que els arriba. Una manera de fer-ho seria anar a verificar les fonts per a detectar les notícies enganyoses (*fake news*). Per a treballar aquest tema disposem de recursos com:

- El Manipulator (joc de taula): <https://fesc.xes.cat/esdeveniment-festival/manipulator-el-joc-de-la-desinformacio-i-les-fake-news/>
- Verificat.cat, dins el programa Desfake, ofereix eines i formacions a professorat, centres i alumnat: <https://desfake.cat/>

Malgrat tot, el tema de la informació que reben a través de les xarxes socials és complex. Sovint l'alumnat té més facilitat per moure's per aquest mitjà, més que el professorat. En aquest sentit, ens porten avantatge i hauríem de pensar més estratègies col·lectives per a contrarestar-ho.

Convidar persones alienes al centre escolar, especialistes en el tema, que ens puguin fer tallers, xerrades i altres activitats sempre genera interès a l'alumnat i és una bona manera d'abordar-ho. Per exemple, es podria convidar periodistes, educadors/es socials, analistes de dades i *influencers* amb valors positius. Però no se'n pot abusar, i cal que siguem les docents del dia a dia, les que els importem una mica i som referents, les que marquem la tendència. Hem de ser exemple de lluita, ens han de veure implicades.

Treballar tots aquests temes a classe pot causar una sensació horrible d'afrontar-te al monstre sola. Això pot portar a la frustració, a la desil·lusió, a creure que no hi ha res a fer... Per això és imprescindible posar en comú amb la resta de docents què passa a l'aula, quins comentaris fa l'alumnat i, sobretot, compartir idees de com ho afrontem i quines eines ens ajuden. Caldria cercar estructures concretes en cada centre, buscar els espais de transversalitat que ja ens ofereix el currículum per tal de treballar-ho conjuntament.

Tanmateix, hi ha una altra qüestió de fons a tractar: tenim clar totes les docents què és el racisme, l'homofòbia, el discurs de l'odi? A quines fonts accedim quan preparam les nostres matèries? Estem prou formades en aquest camp, tenim clars els conceptes i, per tant, ens qüestionem les nostres pràctiques? Som tolerants? Actuem sense prejudicis? Com evitem el currículum ocult? Perpetuem les relacions dels diferents estaments de la comunitat educativa en la nostra manera de fer classe o els materials que utilitzem? És a dir, la pregunta que ens hem de fer és: qüestionem el poder o el legitímem?

Caldria una revisió de les nostres pràctiques docents i afrontar, de manera col·lectiva, com abordar el racisme, l'homofòbia i el feixisme a les nostres aules, als nostres patis, a les reunions, etc. d'una manera més global.

Entrevista

La mirada de l'alumnat

Comunitat Lila i Arcoiris

Institut Torrent de les Bruixes

Parlem sempre des de la perspectiva de persones adultes i docents, però també és important escoltar i tenir present quines són les opinions i les vivències de l'alumnat. És per això que hem entrevistat la Comunitat Lila i Arcoiris de l'IES Torrent de les Bruixes de Santa Coloma de Gramenet, un grup d'alumnat i professorat que va néixer per ser un espai segur dins del centre i combatre els discursos d'odi.

Creieu que hi ha hagut un augment dels discursos d'odi (homofòbia, racisme, etc.)?

Sí, l'alumnat que ve de primer d'ESO cada cop ve més agressiu i s'inicien amb aquestes actituds més aviat que abans. Hi ha més insults de caire homofòbic, masclista i racista.

Com o en què noteu que han augmentat els discursos d'odi a l'institut?

Ho notem amb les xarxes socials, creiem que és perquè els comentaris d'odi a les xarxes, com que són anònims, no tenen tantes conseqüències. També notem diferència perquè a l'escola no tenim tant accés a les xarxes i ara ja som més grans per tenir més autonomia amb les xarxes. Un aspecte que ha rebaixat els discursos d'odi a l'institut és la prohibició de l'ús del mòbil en el centre educatiu. Abans quan es podia utilitzar el mòbil, hi havia molts més conflictes d'aquests tipus perquè feien servir el mòbil per insultar o menysprear algun company o companya. També passava que es feien fotos i vídeos per burlar-se de la gent, tant professorat com alumnat.

Com ho viviu a l'institut? Podríeu posar exemples?

Hi ha una gran part dels alumnes de l'institut que insulten contínuament. Exemples: a la gent LGTBQA+, tant als seus amics com a alguns professors, els diuen «*maricones*»; també diuen «*bautista*» a les persones que tenen trastorn de l'espectre autista; i «*vete a tu país*» com a insult racista. A més a més, és comú que insultin en altres llengües. Molts cops els insults són respecte a les dones de la família, és prou comú insultar i dir barbaritats com «*a tu hermana la han violado*», «*me follo a tu madre*» i un llarg etcètera per increpar-se entre els nois.

Aquestes actituds es donen més a l'aula o en espais no tan controlats (passadissos, pati, etc.)? En quins espais es donen més? Què creieu que es pot fer perquè no passi?

Sobretot es donen en llocs menys controlats com passadissos, pati i xarxes socials. A classe es donen també, però són més dissimulats o el professorat tampoc se n'adona. També detectem molt aquestes actituds a les xarxes socials, on creiem que és més fàcil insultar perquè pot ser anònim.

Creiem que ens hem de conscienciar per denunciar aquests comentaris i no tenir por de les conseqüències, així com ajudar les persones que pateixen aquestes agressions encara que no siguin amics ni amigues.

Creieu que les xarxes socials influeixen en aquests discursos? I les *fake news*?

Sí, molt. Han aparegut molts vídeos a Facebook, Instagram i TikTok: vídeos homòfobs, que promouen jocs com «*si te mueves, eres gay*», i vídeos molt masclistes, que diuen coses com «*me gustan chicas con más culo*», «*los hombres no se maquillan*» o «*no me extraña que por eso violen a las mujeres*».

Hi ha companys nostres de l'institut que comparteixen aquest tipus de vídeos d'odi a les xarxes socials.

De quina manera podeu defensar-vos d'aquests discursos? Teniu espais per parlar-ne?

Tenim la Comunitat Lila i Arcoiris a l'institut, on ens podem sentir lliures per parlar dels temes que ens preocupen (aquesta reunió la fem cada divendres a l'hora del pati a l'aula A2).

Ens podem defensar emmirallant-nos i difonent referents positius del col·lectiu que són coneguts: Ricky Martin, Aitana Bonmatí, Lita, Lady Gaga, Aya Nakamura...

Malauradament, a la Comunitat no participen totes les persones interessades perquè hi ha alumnes que voldrien venir, però no venen per por a ser assenyalats i assenyalades.

De quina manera combatreu els discursos d'odi des de la Comunitat Lila i Arcoiris? Què feu?

Combatem aquests discursos de diferents maneres. Tenim una bústia al Punt Lila perquè la gent que ha patit o pateix violència (com insults homòfobs, racistes, etc., i altres tipus de violències) pugui compartir-ho, de forma anònima si ho prefereix. A la Comunitat Lila i Arcoiris ens trobem tots els divendres al primer pati per tractar aquests temes i altres que ens interessin i ens preocupen i per preparar activitats, xerrades o campanyes contra els discursos d'odi. La Comunitat és oberta a tothom: alumnat, professorat i personal del centre.

Els dies fixos que sempre fem campanya o alguna activitat són el 25 de novembre, dia contra les violències masclistes el 8 de març; dia de la dona treballadora; el 17 de maig, dia en contra de la LGTBQA+fòbia i el 28 de juny, dia de l'orgull (ja no hi ha institut, però intentem avançar les dates). Aquests dies fem moltes activitats i tallers i són oberts a totes les persones de l'institut.

El curs passat també vam fer xerrades i col·loquis sobre temes com la dona racia-

litzada i l'antigitanisme, compartint el testimoni d'algunes companyes de l'institut i fent una videoconferència amb una activista afrofeminista i d'agressions sexuals on vam parlar de casos com el de La Manada i el del centre comercial Màgic a Badalona.

A més a més, també fem altres activitats puntuals. L'altre dia, per exemple, vam proposar de fer una campanya sobre els insults LGTBQA+fòbics, racistes, capacitistes i masclistes que s'escolten o rebem a l'institut. Hem pensat de posar una pantalla digital al costat del Punt Lila on apareguin aquestes agressions i relacionar-les amb les conseqüències que poden tenir.

Què penseu dels tallers i les xerrades que es fan des de tutoria per combatre aquests discursos?

Són útils, però hi ha gent de la classe que els utilitza per potenciar comentaris d'odi. Creiem que són necessaris més tallers o, fins i tot, una matèria que tracti aquests aspectes perquè moltes vegades els insults venen per desconeixement o perquè la informació la reben de fonts poc fiables. D'aquesta manera l'alumnat no dependria de l'educació que rep a casa per tractar aquests temes ni del tutor o la tutora que tingui. Hi ha molts cops que en funció del tutor o tutora es treballen més o menys aquestes temàtiques, creiem que no hauria de ser així i que tothom ha de tenir les mateixes oportunitats.

Com us agradaria que el professorat abordés aquests discursos a l'aula? Creieu que es pot treballar a través de les assignatures?

Ens agradaria que quan el professorat escolti qualsevol discurs d'odi posi una incidència a l'alumne que ho hagi dit i, si es repeteix molt, que es pugui fer una expulsió. A part d'això, també ens agradaria que a les assignatures ens parlessin de més referents feministes i LGTBQA+.

Creieu que és positiu que el professorat utilitzi termes com feminisme, LGTBQA+, racisme, capacitisme, etc.? Com s'ho pren l'alumnat?

És clar que és positiu, però hi ha alumnes que no s'ho prenen seriosament i fan broma. Es pensen que el feminisme és només cosa de dones i la defensa del col·lectiu LGTBQA+ és per gent que té problemes. Aquests alumnes tenen una mentalitat molt tancada, però també hem de dir que hi ha altres alumnes que no tenen cap problema a l'hora de donar veu a aquestes lluites.

Creiem també que caldria formar més al professorat en aquests temes perquè els pugui tractar millor a l'aula.

Voleu afegir o comentar alguna cosa més que creieu que és important?

Creiem que és necessari que a l'institut tinguem una matèria sobre relacions sexoafectives. A més a més, seria interessant tractar aquests temes amb les famílies. Hi ha casos en què les famílies fan costat a aquestes actituds. També hi ha famílies molt implicades, nosaltres tenim la sort que l'AFA ens dona molt suport i per exemple comparteix totes les notícies o activitats que fem i que publiquem al nostre Instagram (@comunitatarcoiris). Ens fa sentir que no estem soles i que hi ha gent externa a les aules que ens sosté.

Finalment, també pensem que és molt important continuar participant en activitats com l'Erasmus+, que vam fer el curs passat per saber com treballen els temes de gènere a un institut de Portugal; així com la trobada d'Escoles Feministes perquè el curs passat ens va agradar molt i vam poder intercanviar idees i propostes per fer dels centres educatius un lloc més inclusiu i més feminista.

RECURSOS

POESIA

Em dius
Què puc fer per acabar
amb tant de dolor?
I m'ho dius tu, que ens mires
a través de les pantalles?
Què puc fer amb el meu dolor?
El meu dolor
és tan antic,
tan llarg...
que no hi cap en la meva memòria.
El meu dolor
és un dolor sec
de tantes llàgrimes plorades,
de tantes vides perdudes.
Un dolor assedegat
de tantes violències.
I si em preguntes una altra vegada
què puc fer,
davant de tant dolor?
Et diria que vinguis amb mi,
que m'agafis de la mà.
I agafades de les mans
caminis al meu costat.
Perquè si em deixes
tornaré isolada en el meu propi dolor.

Vilanova i la Geltrú, 6 de setembre 2024
Vicky Moreno

GUIES I UNITATS

- Fanzine sobre l'escola intercultural: https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/fanzine_interculturalitat.pdf
- Guia de comunicació amb perspectiva intercultural. Com trencar estereotips amb l'ús de la comunicació: https://ajuntament.barcelona.cat/guia-comunicacio-intercultural/Guia_Interculturalitat.pdf
- Guia Desaprenent. Una mirada feminista a l'etapa de la secundària: <https://salutsexual.sidastudi.org/es/registro/a53b7fb3689e6744016a0cfb452d0660>
- Guia Educar en contextos polaritzats. Retrat i propostes des de l'educació per la Justícia Global: <https://escolapau.uab.cat/wp-content/uploads/2023/02/Polaritzacio.pdf>
- Guia React. Manual operatiu per a activitats educatives relatives als discursos d'odi i a la construcció d'una contranarrativa: https://www.educac.cat/sites/default/files/2020_REACT-Kit_d'eines_educatives_def.pdf
- Projecte "No ho neguis!", que treballa la desconstrucció dels discursos d'odi que fomenten la discriminació, la violència i la intolerància tant a escala local com global: <https://nohoneguis.cat/>
- Recursos per treballar l'alfabetització mediàtica i informacional (combatre les notícies falses): <https://desfake.cat/recursos/>
- Recursos per treballar la memòria històrica: <https://www.memoria.cat/edu/filter/jet-engine:grid/tax/category:122/>
- Unitats didàctiques per treballar la temàtica LGTBIQA+: <https://steilas.eus/es/areas/lgtbi/>

LECTURES

- DÍEZ-GUTIÉRREZ, E.J. (2022). *Pedagogía Antifascista. Construir una pedagogía inclusiva, democrática y del bien común frente al auge del fascismo y la xenofobia*. Barcelona: Octaedro.
- IZQUIERDO, A. (2019). "Instrumentos metodológicos per treballar el discurs de l'odi a les aules d'educació secundària". A *Quin professorat, quina ciutadania, quin futur? Els reptes de l'ensenyament de les ciències socials, la geografia i la història*. Disponible a: <https://ddd.uab.cat/pub/caplli/2019/240536/qproqciuqfut-2019p137.pdf>

ACTIVITAT PER A PRIMÀRIA

X&O - SER UNA "O"

Autoria: Educac

RESUM: Per treballar les dinàmiques d'exclusió a través de l'empatia, fem una dinàmica on l'alumnat s'ha d'agrupar sense explicar com però donant post-its amb formes.

OBJECTIU: Reflexionar sobre el nostre comportament en situacions d'exclusió, les dinàmiques de grup i les causes i conseqüències dels processos d'exclusió.

ESPAI I ORGANITZACIÓ: Es treballarà a classe amb tot el grup.

SEQÜENCIACIÓ:

FASE 1) Explicació i inici de l'activitat

Prèviament a l'activitat, farem 4 piles de post-its amb tants post-its com participants i en cada fila hi dibuixarem amb un retolador i forma diferent i en un sol post-it farem un cercle (lletra O) negre. Cal escollir amb cura una persona forta i tranquil·la perquè li toqui aquest post-it. Fem un cercle amb tot el grup-classe i expliquem que s'han de mantenir en silenci fins a començar la dinàmica, i enganxem un post-it a cada persona a l'esquena. Ningú ha de saber quin post-it duu penjat. S'inicia l'activitat a partir de l'ordre següent: "Agrupeu-vos, sense parlar, amb persones que tinguin un post-it semblant", que és ambigua expressament (no es donen criteris, no s'explicita l'exclusió...). "O" està sola, però ningú ho sap d'entrada. Podem observar o gravar les dinàmiques per comentar-les posteriorment.

FASE 2) Posada en comú i reflexió

Un cop fets els grups, comentem i reflexionem sobre com s'han sentit i com ho han viscut, destacant els sentiments de la persona amb la O. A més, podem explicar o llegir això:

En tots els grups hi ha persones diferents, identificades com a diferents pels motius més dispars: religió, procedència geogràfica, arribada recent... A partir d'ara, ens referirem al grup majoritari com a grup X i al grup minoritari com a grup O. El grup O pot ser diferent del grup X per sexe, vestimenta, alimentació, ideologia, religió, capacitat o, simplement, per acabar d'arribar al país. En tot cas, la diferència més evident és que no hi ha el mateix nombre d'O i de X. Les X són moltes més. Així, què passa quan una O entra en el grup de les X? La singularitat de les O constitueix una novetat que capta l'atenció de les X. Una O és observada més i amb més atenció que les X. La O es converteix en una atracció i és objecte de totes les mirades. Una O és objecte d'escrutini: cada gest, cada comportament seu s'observa, es comenta i s'anota. Sorgiran opinions i judicis diferents per a una O i per a les X, fins i tot quan facin el mateix. Una O no pot amagar les seves errades amb tanta facilitat com les X i, sobretot, la O no pot amagar les seves diferències. És més, sent l'única O, es converteix en "representativa" de tot el grup de les O, fins i tot de característiques que no comparteix. I el grup de X li demanaran explicacions pel seu comportament de grup d'O. La O, així, sent el pes de la seva identitat i intenta sortir d'aquesta situació.

A una O li quedaran 3 possibilitats:

a) Intentar ser una súper O. Fer-ho tot millor i més ràpid que totes les X. Així i tot, probablement, amb la primera errada es desbarataran tots els seus esforços.

b) Amagar-se darrere d'una falsa identitat, transvestir-se, transformar-se, intentar semblar cada vegada més una X en la vestimenta, manera de parlar... encara que les X mai acceptaran una X no original.

c) Ocultar-se darrere d'una X, ajudant-la i treballant per a ella: "Darrere d'una gran X sempre hi ha una petita O."

FASE 3) Reflexió en parelles sobre les dinàmiques de grup i ser una X o una O

En parelles, debat a partir de les preguntes següents: Alguna vegada t'has sentit com una O? Quan? Com et vas sentir? I com una X? Quan? Com et vas sentir?

En acabat, parlem sobre què els passa i com afecta l'arribada d'una O al grup d'X i quines condicions són necessàries perquè les X acceptin una O.

FASE 4) Posada en comú final

Compartir reflexions sobre l'activitat. Preguntar si ha estat més fàcil sentir-se com una X o com una O.

MATERIAL:

- Post-its
- Retoladors

ACTIVITAT PER A SECUNDÀRIA**MATEMÀTIQUES, 2N CICLE****HI HA LGTBIQA+FÒBIA A L'INSTITUT?**

RESUM: Per treballar els passos que cal seguir per realitzar un estudi estadístic, ens farem la següent pregunta: Hi ha LGTBIQ+fòbia a l'institut? A partir de la hipòtesi de l'alumnat, treballarem els conceptes estadístics necessaris per afirmar-la o refutar-la. Aquesta situació d'aprenentatge, a part de treballar les competències matemàtiques específiques, permet també treballar la competència ciutadana.

OBJECTIU: Treballar els sabers estadístics i combatre els discursos d'odi contra el col·lectiu LGTBIQA+ a l'institut.

ESPAI I ORGANITZACIÓ: Es treballarà a classe en grups cooperatius de 4 persones.

SEQÜENCIACIÓ:

1. INTRODUCCIÓ: Farem una lectura de l'article "Les agressions LGTBI-fòbiques augmenten "de manera alarmant" en l'àmbit educatiu", per debatre si al nostre institut també ha augmentat la LGTBIQA+fòbia i formular una hipòtesi.

2. DESENVOLUPAMENT: Per tal d'acceptar o refusar la hipòtesi, anirem seguint les passes de l'estudi estadístic.

• Entre tota la classe pensarem quines preguntes podem fer per saber si es donen aquests discursos d'odi i elaborarem un únic qüestionari que estarà consensuat per tot el grup classe.

• Un cop tinguem les respostes, es faran grups de treball cooperatius per analitzar-les a través de l'elaboració de gràfics així com de les mesures de centralització i de dispersió.

• Finalment, cada grup elaborarà un informe amb els resultats i les conclusions que hauran d'incloure propostes concretes per combatre aquests discursos dins l'institut.

3. CONCLUSIÓ: Cada grup haurà de presentar els seus resultats i propostes a tot el grup classe. Es consensuarà un document amb totes les propostes per fer-lo arribar al claustre de l'institut.

RECURSOS:

- Enllaç a la notícia: <https://xarxanet.org/social/noticies/les-agressions-lgtbi-fobiques-augmenten-en-lambit-educatiu-de-manera-alarmanant>
- Material de l'assignatura per treballar els sabers d'estadística (llibre o apunts)
- Ordinador
- Projector

ACTIVITAT PER A BATXILLERAT**FILOSOFIA I CIUTADANIA, 1R CURS****DESMUNTANT LES NOTÍCIES FALSES**

Autoria: Xavier Gomis

RESUM: Per treballar el concepte de veritat des del punt de vista filosòfic, analitzem notícies falses que fan difusió d'ideologia feixista i neoliberal. Les *fake news* funcionen fent associacions d'idees o conceptes de manera simplista, sense aportar dades o raonaments que justifiquin aquests missatges populistes. Analitzarem diferents relats feixistes en l'àmbit digital per entendre'n l'estructura i funcionament. Treballem les competències específiques C1 i C3 del currículum de filosofia.

OBJECTIU: Identificar els relats feixistes, la seva estructura conceptual. Posteriorment, trobar les dades objectives i oficials que desmunten les *fake news* i el discurs feixista.

ESPAI I ORGANITZACIÓ: Es treballarà a classe en grups cooperatius de 4 persones.

SEQÜENCIACIÓ: Ja hauré treballat i explicat a classe el temari de lògica formal i informal, i la veritat. (RD1)

1. INTRODUCCIÓ. Seleccionem diferents notícies que valorem com a notícies falses, i que clarament fomenten un discurs d'odi cap a algun col·lectiu. (RD 2)

2. DINÀMICA. Per grups, seleccionen una de les diferents *fake news* proposades.

3. DESENVOLUPAMENT. La primera part de la tasca és identificar l'estructura del discurs que fa servir la notícia, i identificar els diferents recursos de la lògica informal que han fet servir en la seva elaboració. Han de reconèixer quina fal·làcia lògica fan servir, per exemple, apel·lació a la por, apel·lació a la tradició, argument per ignorància.

Una vegada identificades les fal·làcies lògiques que utilitza el relat de la notícia falsa, s'han de buscar les dades objectives que desmunten el plantejament fal·laç de la notícia. (RD3)

Una vegada tots els grups han fet la tasca d'anàlisi i descomposició de la *fake news* ho expliquen a la resta de la classe. L'objectiu final és reconèixer quins són els col·lectius que habitualment vol atacar el feixisme, així com identificar de manera clara les estructures bàsiques del relat que el feixisme vol difondre a la societat.

4. RECURSOS DIDÀCTICS.**4.1. RD1:**

- Llibre de classe.
- Article: "10 estratègies de manipulació mediàtica, segons Noam Chomsky". Disponible a: <https://responsabilitatglobal.blogspot.com/2011/05/?m=0>
<https://www.demenzemedicinagenerale.net/pdf/14-10-strategies-of-manipulation.pdf>

4.2. RD2:

- Article: "Vox miente sobre los 4.700 euros que Madrid paga por menor extranjero no acompañado". Disponible a: https://elpais.com/elpais/2021/04/21/hechos/1619007080_623729.html

- Vídeo: "Vamos a Volver al 36 - Los Meconios e InfoVlogger" Disponible a: https://www.youtube.com/watch?v=k_MsqXBdlWg

4.3. RD3:

- Institut Nacional d'Estadística (<https://www.ine.es/>)
- Portal Seguretat Social (<https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Inicio?changeLanguage=ca>)

USTEC·STEs
IAC